

१०,००० येनचा कागदी दागिना

टोकिओतील कमालीच्या महागाईला भिऊन आम्ही दोन दिवसां-
तच टोकिओचा निरोप घ्यायचे ठरविले. एक्सचेंज रेट, एक डॉलर म्हणजे
१२५ येन होता. टोकिओपासून जवळ-जवळ साठ मैल दूर असलेल्या
नरीटा विमानतळापासून, वसने हॉटेलपर्यंत जाण्याचे प्रत्येकी ३५००
येन, हॉटेलचा प्रत्येक दिवसाचा दर २५,००० येन, अगदी साधे जेवण
२००० येन, गावातील प्रेक्षणीय स्थळे पाहण्यासाठी सकाळी आठ ते
संध्याकाळी साढेचार अशी एक दिवसाची सफर प्रत्येकी १७,५०० येन,
पोस्टकार्ड ९० येन, हवाईपत्र १२० येन. असा महागपणाचा चढता आलेख
होता. अगदी साध्या हॉटेलात राहिले तरीसुद्धा दिवसाचा खर्च २००
डॉलर्स लागत होता. एकच समाधान, येथे टीप देण्याचा रिवाज नाही.
तरीही टोकिओ खिशाला परवडणारे नाही म्हणून टोकिओच्या स्वच्छ-
तेला, टापटिपीला, नीटनेटकेपणाला सुवकतेला व महागाईला 'सायो-
नारा' म्हणत आम्ही नरीटा अे अरपोर्टवरील, युनायटेड अे अरलाईन्सच्या
टर्मिनलमध्ये येऊन पोहचलो. पूर्ण दिवसाचे पैसे द्यावे लागू नयेत म्हणून
हॉटेल लवकर सोडले. त्यामुळे फ्लाईटच्या वेळेच्या कित्येक तास आधी,
आम्ही विमानतळावर येऊन हजर झालो.

एका कोपन्यातील रिकाम्या जागेत बॅग्ज ठेवून, मी खुर्चीवर वसले
व आजूबाजूला नजर फिरविली. माझ्या शेजारी वसलेली, पासष्टच्या
आसपास वय असलेली एक अमेरिकन वृद्धा, गळ्यातील कॉसवर हात
ठेवून, डोळे मिटून, एकाग्रपणे प्रार्थना करीत होती. गळ्यातील दुसऱ्या
साखळीवर अक्षरे होती 'यू आर स्पेशल,' मिटलेल्या डोळ्यांच्या कडांशी
अश्रुं येऊन थांवले होते. नाजूक फुलांच्या डिझाईनचा जाड सुती काप-

डाचा स्कर्ट, दर्शनी भागावर 'आय, हॅंव अे ड्रीम' अशी अक्षरे छापलेली. लांव वाहचांचे ब्लाऊज, कानातले डूळ मात्र मजेदार होते, डाव्या कानातल्यावर अक्षरे होती 'इन' व उजव्या कानातल्या डूळावर लिहिले होते, 'आओट'. केशभूषाही काळजीपूर्वक केलेली होती. एकूण जीवनावद्दल आस्था असणारी, जीवनात रस घेऊन जगणारी ही स्त्री दिसत होती. नाहीतर या वयात अशी एकटी प्रवासाला निघाली नसती. आजूबाजूच्या गर्दीने विचलित न होता निश्चित भावाने प्रार्थना करणाऱ्या या स्त्रीने मला प्रभावित केले. प्रार्थना संपवून तिने डोळे उघडले तेव्हा मी तिचे निरीक्षण करीतच होते. तिला ते जाणवले असावे. मोहक हसून मनमोकळे पणाने म्हणाली, 'हॅलो स्वीटहार्ट तुला भेटून खूप आनंद झाला, माझा नाव क्रिस्टीन' आणि. माझा हात हातात घेऊन तिने हस्तांदोलन केले. ज्या नावात 'क्राईस्ट' आहे, ते नांव या प्रेमळ स्त्रीला निश्चित शोभते असा विचार मनात येऊन गेला. तिच्या मनमोकळेपणावर विश्वास ठेवून, माझ्या सामानाकडे थोडावेळ लक्ष देण्याची विनंती केली व तिचे आभार मानीत, मी व विजय कॅफेटेरिया शोधू लागलो. जेवण झाल्यावर विजयने, मला एक दहा हजार येनची नोट देऊन म्हटले, 'मी सामानाजवळ जाऊन वसतो, तू तुझ्यासाठी टोकिओची आठवण म्हणून एखादी वस्तु घे व युनायटेड टर्मिनलमध्ये परत ये. चुकू विकू नकोस. टेक यूवर टाईम, वट हरी अप,' हसत हसत असे सांगून विजय मला दुकानासमोर सोडून निघून गेला. विमानतळावरील दुकानात वस्तु अत्यंत महाग असतात याची कल्पना होती. तरी एखादा नाजुक जपानी रुमाल विकत घ्यावा असा मोह झालाच. चौकशी केली. डोक्याला वांधायच्या साध्या रुमालाची किंमत किमान पंधरा हजार येन होती. हातातील दहा हजार येनची नोट मुठीत पकडून काही न घेता मी परतले.

क्रिस्टीन आजी मनःपूर्वक, रंगीत कागदांची छोटीशी वस्तु वनवित होत्या. माझे कुतूहल जाणवून त्या म्हणाल्या, 'रिव्रसमस ट्री सजविष्या साठी अशा छोट्या-छोट्या वस्तु वनविणे माझा छंद आहे. रिव्रसमस सीझनमध्ये या वस्तु विकून मला थोडेफार पैसेही मिळतात. पंधरा-वीस मिनिटांनी वस्तु तयार झाली व त्या मनमोकळे पणाने माझ्याशी बोलू

लागल्या. वराचवेळ आम्ही बोलत होतो. क्रिस्टीन आजींच्या बोलण्यातून तसेच त्यांनी दाखविलेल्या काही छायाचिनांतून सध्याच्या अमेरिककेतल्या वृद्धांच्या समस्यांची विचार करायला लावणारी वाजू, माझ्या ध्यानात आली. आजींच्या तरुणपणी, वयांन मोठ्या व्यक्तिना मान दिला जाई, त्यांची कार्यक्षमता, ज्ञान, अनुभव यांचा उपयोग करून घेणे कमीपणाचे मानले जात नसे. आजी शेतीप्रधान खेडेगावांत लहानच्या मोठ्या झाल्या. होत्या. त्या खेडेच्यामध्ये वृद्ध व्यक्तिना, त्यांना झेपेल अशा कामांसाठी उपयोग करून घेतला जाई. आपण निरूपयोगी झालो अशी भावना वृद्धांना कधीही जाणवत नसे.

परंतु ही गोष्ट झाली १९५० पूर्वीची. त्यानंतर १९६० साली ६५ वयापुढे असणाऱ्या व्यक्तिची संख्या पूर्ण लोकसंख्येच्या ९ टक्के होती आता आधुनिक वैद्यकीय प्रगतीने वयोमर्यादा व पर्यायाने वृद्धांची संख्याही वाढली. परिणामी 'सोशल सिक्युरिटी' व 'वेलफेर प्रोग्रॅम्स' अपुरे जाणवू लागले. आजींना आठवत होते, नोव्हेंवर १९६६ मध्ये, सेवानिवृत्त झालेल्या दाम्पत्याला, सरकारकडून मिळणाऱ्या सवलतींचे, वर्षाला सरासरी १७०० डॉलर्स म्हणजे दोघांसाठी सुमारे १४० डॉलर्स महिन्याला मिळत. म्हणजे प्रत्येकी सुमारे ७० डॉलर्समध्ये अमेरिकेत महिना काढायचे अतिशय कठिण दिव्य करणे.

थोडक्यात वृद्ध व्यक्ती म्हणजे दारिद्र्य असे समीकरण तयार होऊ लागले. नंतर अत्याधुनिक तंत्रज्ञान, शहरीकरण, आधुनिकीकरणाचे युग आले, इफिशियन्ट तरुण-तरुणींची मागणी वाढली. 'निगेटिव इमेजेस ऑफ एजिंग' म्हणजे प्रौढ व्यक्तिवद्दल नकारात्मक दृष्टिकोण समाजात रुढ होऊ लागला. अगदी आजी-आजोबा, वृद्ध व्यक्तींसाठी असणाऱ्या ग्रीटिंग कार्डविरील चिनांतून, आतील मजकुरांतूनही वृद्धत्वाविषयीच्या नकारात्मक प्रतिमा दिसू लागल्या. वृद्धांवद्दल सर्वत्रच अभावसूचक सूर जाणवू लागला. वृद्ध व्यक्ती गरीव असतात. त्यांचे शरीरस्वास्थ चांगले नसते. त्यांच्यातील काही मनोरुग्ण असतात. सर्व वृद्ध व्यक्ती एकसारख्याच असतात असे नकारात्मक समज रुढ होऊ लागले. अशा प्रकारच्या विचार प्रवाहांचे परिणाम असे झाले की, आप-

ल्याला कुणी अपंग, अॅन्टिक किवा 'दृष्टीआड म्हणजे सृष्टीआड' असे समजू नये म्हणून कांही वृद्ध स्वतःवर कॉसमॅटीक सर्जरी करून तरुण दिसण्याचा प्रयत्न करू लागले, वयाबद्दल खोटे बोलू लागले. तर काही वृद्ध, वय होणे ही अनिवार्यता आहे, अपरिहार्यता आहे असे मानून, स्वतःच्या मनाला हेतूपूर्वक कामात गुंतवून जीवन मनोरंजक बनवू लागले. अशा दुसऱ्या प्रकारच्या वृद्धांचे एक जीतेजागते उदाहरण क्रिस्टीन आजींच्या रूपात माझ्या शेजारी बसले होते. वयाची साठी उलटल्यानंतरही उद्योगप्रिय जीवन, उत्साहाने, तडफदारपणे जगता येते असा 'पॉझिटिव्ह दृष्टिकोण' घेऊन जगणाऱ्या वृद्धांपैकी क्रिस्टीन आजी या एक होत्या.

शेतावर वाढलेली, साधीभोळी मुलगी, क्रिस्टीन निसर्गाच्या सहवासात फुलली, उमलली व एका मिलीटरी ऑफिसरवरोवर विवाहवद्ध झाली. कोरियन युद्धात तिच्या पतीचे ऐन तारूण्यात निधन झाले. एका तरुण विधवेने एकटीने समर्थपणे नोकरी करून, एकुलत्या एका मुलाचे-वॉल्टरचे पालनपोषण, शिक्षण केले. शिक्षण पूर्ण होताच वॉल्टर मिलिट्रीत भरती झाला, सध्या तो कोरियातल्या सोल (SEOUL) येथील, अमेरिकन मिलिट्रीचे ठाण्यावर होता आणि त्यालाच भेटायला क्रिस्टीन-आजी निधाल्या होत्या. वॉल्टर जवळ असेपर्यंत त्या सॅन फ्रॅन्सिस्को या शहरात राहात होत्या, तो मिलिट्रीत भरती झाल्यावर आजींमधली निसर्गाच्या सहवासात रमणारी स्त्री जागी झाली. त्यांचा विश्वास होता की, जो निसर्गाच्या सान्निध्यात राहातो तो देवाच्या अधिक जवळ असतो. शहरात त्यांचे मन रमेना, आजूबाजूला नजर फिरविली की, त्यांना वाटायचे, प्रत्येक शहरी माणूस एका अन्तहीन संघर्षाला तोंड देतो आहे. वयोमर्यादा वाढल्यामुळे शहरातील, रस्त्यांतून वृद्धांची गर्दी जरी वाढली तरी रस्त्यांवरील वॉक, डोन्ट वॉक, या खुणांचा वेग थकलेल्या व्यक्तींच्या गतीला मानवेल इतपत कमी झाला नाही, हे आजींच्या लक्षात आले. राहणीमानाचा दर्जा, सामानाच्या किंमती, घराचे भाडे वाढले, पण सोशल सिक्युरिटीच्या चेकवरील आकडा तोच राहिला. सामाजिक वदल असमान गतीने, वेगवेगळ्या दिशेने जाऊ लागले तर समस्या निर्माण होणा-

रच, याची आजींना जाणीव झाली. आजींच्या मित्रमैत्रीणींना पायन्या चढणे, डोअर नाँव फिरवून दार उघडणे या साध्या क्रिया करणे अवघड जाऊ लागले, ते पाहून आजींनी विचार केला की, त्या स्थितीला जाऊन पोहोंचण्याआधी, वृद्धत्वाच्या सर्व गरजांचा विचार करून सर्व सोयी असलेले साधे, परवडेल असे घर वांधायला हवे. त्यांचे उताराला लागलेले जीवन, निसर्गाचा हात पकडून चालण्याचा हटु करू लागले. आजींच्या इच्छा – आकांक्षांना पूर्णपणे प्रतिविबीत करणारी, जंगलात स्वकष्टाने उभारलेली एक झोपडी त्यांच्या विचारांचा पाठलाग करू लागली. रानावनातील डोंगरमाथ्यावर आपले रंग बदलीत धावत येणारी संध्याकाळ, वृक्षांच्या शाखांमध्ये हळूहळू धीमे होत, झोपी जाणारे पक्ष्यांचे स्वर, परिसराच्या श्रीमंतीला दृष्ट लागू नये म्हणून तीट लावणारा अंधकार, पहारा देणाऱ्या चांदण्या, झोपडीत उजळणारा दिवा, स्वतःच्या संरक्षणाची जवाबदारी जगान्नियंत्याकडे सोपवून, आपोआप जोडले जाणारे हात, न कंटाळता पूर्वेला जागे करणारा सूर्य, दिवस सुरु झाल्याचे घोषित करणारी पक्षांची कितविल, नदीच्या कलरवाला साथ देणारे असंख्य लयबद्ध ध्वनी अशा निसर्ग सुंदर दुनियेत जाण्यासाठी आजी व्याकूळ झाल्या. एका अनोख्या जीवनानुभूतीचा अनुभव घेण्याचा त्या गंभीरपणे विचार करू लागल्या. विचार पक्का होताच त्यांनी शहरापासून दूर, निसर्गाच्या कुशीत, नदीकाठी शेतीला उपयुक्त असा जमिनीचा तुकडा विकत घेतला, स्वतःच्या हाताने तिथे एक टुमदार लाकडी घर वांधले. गेली पंधरा वर्षे आजी त्यांच्या त्या छोटच्याशा फार्म हाऊसमध्ये राहात आहेत. जी व्यक्ती स्वावलंबी असते ती खन्या अर्थाने संतुष्ट, तृप्त, समाधानी असते हे आजींना पाहून पटत होते.

वहुधा, प्रत्येक अमेरिकन व्यक्ति, आपल्या घराचे, आवडत्या व्यक्तिव वस्तुचे, पाळीव प्राण्यांचे फोटो नेहमी आपल्याजवळ वाळगते. पर्समध्ये, स्वतःच्या ऑफिसच्या टेबलावर, ऑफिसच्या भितीवर देखील स्वतःचे जग सजवून ठेवते, असे केल्याशिवाय त्यांना सुरक्षित वाटत नसावे. आजींनीही निवडक फोटोंचा लहानसा अल्वम मला दाखविला. त्यांनी स्वतः घडविलेले घर, छोटा जनरेटर विकत घेऊन घरभर खेळ-

विलेली वीज, घरासमोरच्या झाडाला टांगलेले त्यांनीच बनविलेले बर्ड-हाऊस, पक्षांना पाणी पिण्यासाठी वॉटर फाऊन्टन, घरासमोरची फुल-झांडाची वाग, वागेला लागून असलेले शेत, काही यार्डाच्या अंतरावर वाहाणारी नदी, नदीत पोहणारी आजींची मित्र बनलेली बदके, माशांची स्वच्छंद कुटुंबे, नदीकाठी विसावलेली आजींच्या मालकीची छोटीशी नाव, घराच्या मागच्या वाजूला कोंबड्यांचे घर व त्याला लागून असलेली 'रुट बीयर' तयार करण्याच्या सामानाची खोली. अशाप्रकारे स्वतःच्या कल्पनेतले जग प्रत्यक्षात साकार करून, आजींनी दाखवून दिले की, म्हातारपणदेखील 'प्रॉडक्टिव्ह' असू शकते. अमेरिकेत 'प्रॉडक्टिव्हिटी' या संकल्पनेवर इतका अनावश्यक जोर दिला जातो की, वहुधा व्यक्तिच्या भावनिक गरजांकडे दुर्लक्ष होते. साठी ओलांडलेली स्त्री, रानावनात एकटी राहाते, जवळच्या शहरातल्या ऑरगेनिक फूड स्टोअरसाठी त्यांना हव्या असलेल्या पद्धतीने पुस्तके वाचून धान्य पिकविते, ब्रेड व रुट बीयर तयार करते, त्यांना हव्या त्या पद्धतीने कोंबड्या वाढविते, स्वतःची नाव स्वतः वल्हवीत शहरांपर्यंत जाते व तेथून टँक्सीने या वस्तु ऑरगेनिक फूड स्टोअर्समध्ये नेऊन विकून उपजीविकेपुरते पैसे मिळविते. शहरातील पोस्टात, आजींची पोस्ट बॉक्स क्रमांक असलेली भाड्याने घेतलेली पत्र-पंटी आहे. ज्या वेळी शहरात जावे लागते, तेव्हा पोस्टात जाऊन आजी आपली पत्रे, सोशल सिक्युरिटीचा चेक घेतात, बँकेत जाऊन चेक जमा करतात व लागणारे सर्व सामान, वर्तमानपत्र, वाचनासाठी पुस्तके घेऊन नावेने पुन: आपल्या घरकुलात परत येतात. थंडी सुरु होण्यापूर्वी फायर प्लेससाठी लागणारे जळण, लाकडे तोडून साठवून ठेवणे हे कष्टाचे काम अजूनही आजींना ते सहजसुलभ वाटते. नैसर्गिक परिसरात वाढणाऱ्या कोंबड्या आनंदी असतात, त्यांचे मटण, ऑरगेनिक फूड स्टोअरवाले 'नॅचरल फूड' म्हणून महाग किंमतीत विकतात. सुपरमार्केटमध्ये ज्या कोंबड्यांचे मटन मिळते, त्या कोंबड्या फॅक्टरीसारख्या बंदिस्त वातावरणात वाढविल्या जातात. त्यांना हारमोन्सची इंजेक्शने देऊन धष्ट-पुष्ट करतात. त्यांचे मटण खाणे आरोग्यासाठी घातक असते अशी उपयुक्त माहिती आजी मला देत होत्या. मानसशास्त्रीयदृष्टच्या आनंदी कोंबड्या कशा वाढवाव्यात या विषयांवरील पुस्तके वाचून आजी

कोंबड्या वाढवितात. पशुपक्षांवर अत्याचार होऊ नयेत असे निसर्ग-
प्रेमी आजीचे मत असते. खुल्या हवेत, निसर्गाच्या सहवासात, मनमुराद
भटकत कोंबड्यांनी वाढावे, फॅक्टरीसारख्या वातावरणात, बंद खुराड्यात
अनैसर्गिक पद्धतीने वाढवून त्यांच्यावर जुलूम करू नयेत हे माझ्या
मनाला पटत होते पण नॅचरल फूड म्हणून किंवा हारमोन्सची इंजेक्शने
देऊन शेवटी कोंबड्यांचे मटण जर विकायचे तर ती (Animal Cruelty)
कशी होत नाही? हे मला समजत नव्हते. आजी बोलत होत्या व त्यांच्या
बोलण्यातून, त्यांच्या व्यक्तिमत्वाचे वेगवेगळे पैलूं माझ्यासमोर येत
होते. एका कमालीच्या जिद्दी समर्थ स्त्रीवरोवर योगायोगाने माझा
परिचय झाला होता. आजीसमोर अनेक प्रश्न होते. त्यातील महत्त्वाचा
प्रश्न होता, वृद्धांच्या हक्कांवर अतिक्रमण होऊ नये म्हणून प्रार्थना
करणारे तरी कुणी आहे कां? त्यांचे महत्त्वाचे विचार त्यांच्याच
शद्वांत लिहायचे झाले तर,

'you know dear. although I do not have strong, youthful hands yet I have been leading a productive life. I have a goal, a purpose and I pursue it passionately. If one can see positive side of aging in America, one can definitely add much value to one's old years. So, this is the way I am living extended years of my life with elevated vitality; trying to add life to my years.' असे लिहीता येतील.

आजींच्या या अनुभवाच्या बोलातून जाणवले, अमेरिकेतील
वृद्धांच्या संख्येत, सध्याच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात जाणवण्या इतपत
वाढ झाली आहे आणि या 'ग्रे पॅर्थस' कडे 'स्पेशल क्लास ऑफ पीपल'
म्हणून निश्चितपणे वेगळ्या दृष्टिकोणातून पाहण्याची गरज निर्माण
झाली आहे. वयाच्या पासष्टीनंतरचा समय प्रत्येक वृद्ध व्यक्तीसाठी
'टाईम ऑफ सिरीयस डिक्लाईन' वनून येत नाही त्यामुळे अशा व्यक्तींचे,
त्यांच्या सेवानिवृत्तीनंतरचे दिवस अधिक सार्थकी कसे लागतील? उत्सा-
हवर्धक, समाधानी व आनंददायक कसे होतील? हच्याकडे अधिक लक्ष
दिले गेले पाहिजे. त्यासाठी समाजात वेगवेगळे उपक्रम सुरू केले पाहिजेत.

क्रिस्टीन आजींनी माझ्या विचारांना चालना दिली होती. स्वतःच्या
वृद्धत्वावरोवर, एकाकी जीवनावरोवर इतक्या सहजतेने, तन्मयतेने

समझोता करणारी ही स्त्री मला अत्यंत धीट, धाडसी व खंबीर वाटली. जीवनातील प्रत्येक क्षणाबद्दल वाटणारी आस्था, श्रद्धा, स्वतःच्या गरजा स्वकष्टाने भागविष्याची क्षमता असलेला हा निसर्गवेडा जीव, या एकाकी लढाईत कुठेही यकला नाही, निराश झाला नाही किंवा त्याने तक्रारही केली नाही. जीवनाला ओळे मानून जगण्याचा ज्यांना छंद आहे, त्यांनी एकदा का होईना क्रिस्टीन आजींना जरूर भेटले पाहिजे असे मला वाटले.

आमचे संभाषण वेगवेगळी वळणे घेत चालूच होते. त्यामधून समजले की, गेले दोन दिवस आजी विमानतळावर अडकून पडल्या आहेत. टोकिओला पोहोंचताच त्यांना समजले की, ज्या एअरलाईनचे पुढचे तिकीट त्यांच्या जवळ होते त्या नॉर्थवेस्ट अंडेरलाईनचे मँकॅनिक्स संपावर गेले आहेत. मुलाला भेटायच्या उत्कट इच्छेमुळे या ट्रीपसाठी गेले वर्षभर आजींनी खूप कष्ट केले होते, प्रत्येक क्षण निष्ठेने कामात घालविला होता. रुट-बीयर, धान्य, कोंबड्या, रिव्रसमस-ट्री सजावटीसाठी लागणाऱ्या वस्तु बनवून, विकल्या होत्या व पुरेसे पैसे साठवून त्या आपल्या मुलाच्या भेटीला निघाल्या होत्या. परंतु मँकॅनिक्सचा संप झाल्यामुळे, टोकिओ ते सोल पर्यंत आजींना, युनायटेड अंडेरलाईनच्या विमानाने 'स्टॅन्ड बाय' म्हणून म्हणजे जागा मिळेल त्या फ्लाईटने जावे लागणार होते, त्यांच्याजवळ असलेल्या रकमेमध्ये, अनिश्चित मुदतीसाठी, टोकिओच्या हॉटेलमध्ये राहाणे परवडले नसते म्हणून गेले दोन दिवस, युनायटेडची फ्लाईट मिळेल हच्या आशेने त्या एअरपोर्टवरच राहिल्या होत्या. गेले दोन दिवस जेवणासाठी, येनच्या हिशेबाने, वरेच पैसे खर्च झाले. काल रात्री, उरलेल्या पैशांचा हिशेब केल्यावर लक्षात आले की, एअरपोर्ट टॅक्स दिल्यावर, सोलला पोहोचून, टॅक्सीचा खर्च वजा जाता, थोडे-सेच पैसे उरणार आहेत. थोडेफार पैसे जवळ असणे आवश्यक व हिताचे आहे या विचाराने काल संध्याकाळपासून त्या जेवल्याही नव्हत्या. रात्री-पासून उपाशी असणाऱ्या वृद्धेला आपण बँगकडे लक्ष द्यायला सांगून खुशाल जेवायला निघून गेलो या भावनेने मला फार दोषी वाटू लागले. प्रवासाची हौस असणारी एक अमेरिकन स्त्री या भावनेनेच केवळ मी

सुरवातीला त्यांच्याकडे पाहिले, याचे मला वाईट वाटू लागले. हच्या नव्या
 जाणिवेने त्यांच्याकडे पाहिल्यावर मला अपराध्यासारखे वाटू लागले.
 अपुन्या झोपेमुळे लाल झालेले त्यांचे डोळे व थकलेला त्यांचा चेहरा पाहून
 वाईट वाटले. आत्मीयतेने संबंध जोडण्यासाठी, आपली खरी ओळख स्वतः-
 लाच करून देणारे असे अल्प क्षण पुरेसे असतात. धीर करून त्यांना म्हटले,
 'आजी मी तुम्हांला काही देऊ केले तर तुम्ही नाकारणार तर नाही ?'
 'त्या म्हणाल्या, 'मला तर तुझे नावही माहित नाही, मी तुझी मदत कशी
 स्वीकारू ?' 'क्रॉसवर हात ठेवून, तुम्ही ज्या देवाची प्रार्थना करीत होता
 त्याची मुलगी म्हणून स्वीकारा व जेव्हा तुम्हाला शक्य होईल, तेव्हा
 तुम्ही कुणा गरजवंताची मदत करा.' असे म्हणत मी, मुठीतील दहा
 हजार येनची नोट त्यांच्या हातात देत म्हटले, 'तुम्ही जेवून या, मी तुमचे
 सामान सांभाळते.' साश्रुं नजरेने त्यांनी विचारले, 'याची परतफेड मी
 कशी करू ?' त्यांनी मधाशी बनविलेली कागदी वस्तु त्यांच्या हातातून
 घेत मी म्हटले, 'हा दागिना मला द्या, तुमची आठवण म्हणून. या वर्षी
 माझ्या रिव्रसमस-ट्रीची शोभा हच्यामुळे वाढेल.' माझ्यां केसांवरून, आईच्या-
 मायेने हात फिरवीत क्रिस्टीन आजींनी आत्मीयतेने माझा मुका घेतला.
 खुर्चीवरून उठल्या, कपडे सारखे करीत असताना, 'आय हँव ए ड्रीम' या
 ब्लाऊजवरील अक्षरांवर अभावितपणे त्यांची सुरकुतलेली बोटे फिरली.
 अपार कष्ट झेललेली, सुरकुतलेली बोटे अजूनही स्वप्नांचा निर्देष करीत
 आहेत असे मला उगाच्च वाटले आणि जेवण नावाची महागडी गंमत
 शोधायला आजी कॅफेटेरियाच्या दिशेने मार्गस्थ झाल्या. वर्तमानपत्रातील
 स्पोर्ट्स् पेज वाचण्याचे नाटक करीत आमचे संभाषण चोरून ऐकणाऱ्या
 विजयने माझ्याकडे पाहिले. त्याच्या नेहमीच्या मिस्कील डोळ्यांत
 कमालीचे मृदु भाव दाटले होते.

– डॉ. उषादेवी विजय कोल्हटकर

('अमे रिका, किती मोठी ? किती छोटी ?' या कथासंग्रहातून)